

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA OILA KONSEPTINING DIAXRON VA SINXRON TAHLILI

Xolmirzayev Dostonbek Qurbonali o‘g‘li

Mirzo Ulug‘bek nomidagi

O‘zbekiston milliy universiteti

Xorijiy filologiya fakulteti Qiyosiy tilshunoslik,

lingvistik tarjimashunoslik (Ingliz tili) yo‘nalishi magistranti.

E-mail: dostonbekdxx@gmail.com

Ilmiy rahbar: **Djafarova Dildora Ilhomovna**

Annotatsiya: Ingliz va o‘zbek tillarida oila konseptini o‘rganish ikkala tilda ham oilaviy terminologiyaning lingvistik asoslari va tamoyillarini o‘rganadigan muhim tadqiqot sohasidir. Konseptologiya sohasi murakkab va ixtisoslashgan lug‘atdan foydalanish ushbu sohada samarali muloqot qilish uchun juda muhimdir. Ingliz va o‘zbek tillarida oila konseptini o‘rganish har ikki tilda oilaviy konseptologiyaning tarixiy rivojlanishini, shuningdek, har ikki tilda oilaviy konseptologiyaning semantik va tarkibiy xususiyatlarini tahlil qilishni o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: oila, shaxs, diaxron, sinxron, jamiyat.

Abstract: Studying the concept of family in English and Uzbek is an important field of research that studies the linguistic foundations and phenomena of personal terminology in both languages. The field of conceptology is complex and specialized vocabulary is very useful for effective communication in this field. Studying the concept of family in English and Uzbek takes the historical development of the family concept in both languages, the development of the family concept in both languages, and personal conceptology in both languages.

Keywords: family, individual, diachronic, synchronic, society.

Kirish: Oila tushunchasi, insonning ijtimoiy va psixologik hayotida asosiy ahamiyatga ega bo‘lgan mavzulardan biridir. Bu tushuncha, har bir fuqaroni ijtimoiy va madaniy muhitda, shuningdek, shaxsiy hayotida muhim rol o‘ynaydi.

Hammamizga ma‘lumki, oila tushunchasi insoniyat jamiyatining eng asosiy va universal jihatlaridan biridir. Oilalar jamiyatning asosiy qismi bo‘lib, odamlarga o‘ziga xoslik, tegishlilik va qo‘llab-quvvatlash hissini beradi. Oilaning ta‘rifi vaqt o‘tishi, jamiyat rivojlanishi bilan va turli madaniyatlarda rivojlanib, o‘zgaruvchan ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy sharoitlarni aks ettiradi.

Diaxron Tahlili:

Ingliz tili: Oila tushunchasi, ingliz tilida "family" so‘zi bilan ifodalangan, insonlar orasidagi qattiq va doimiy bog‘lanishni aks ettiradi. Bu so‘z, kelajakdagi pokiza doimiylik va o‘zaro qo‘llanma olish, insonlarning bir-biriga qiziqishish va mustaqil ravishda yashash imkoniyatlarini ifodalaydi. Oila tushunchasi tarixan mazmuni uzluksiz o‘zgarib borib, insoniy jamiyatdagi o‘zgarishlarni aks ettirgan bo‘lib, har qanday vaqtning orqasida yangi ma‘no va mazmunlarga ega bo‘lgan mavzulardan biridir. Oila, o‘z viloyatida, mamlakatida yoki umumiy tarixiy jamiyatda doimiylikni saqlaygan bir tushunchadir.

O'zbek tili: Oila tushunchasi o'zbek tilida "oilaviy" so'zi orqali ifodalangan. Bu so'z, insonlar orasidagi hamkorlik, qarama-qarshi o'zaro muvofiqlik va bir-biriga hurmatni ifodalaydi. Oila, uning muhimligini insoniy jamiyat va fuqarolar hayotida aks ettiradi. Bu tushuncha o'z viloyati, millati va madaniyatini ifodalaydi, va boshqa jamiyatlar orasida aloqalar va do'stlikni ta'kidlaydi.

Oila tushunchasi o'zbek tilida ham tarixiy va ijtimoiy o'zgarishlarni ifodalab kelgan va ular bilan birgalikda rivojlangan. O'zbek tilidagi "oilaviy" so'zining tarixiy mazmuni, o'z navbatida insonlar orasidagi bog'lanishni va ulkan jamiyatning o'zaro aloqalarini ifodalaydi. Ushbu tushuncha, uning paydo bo'lishi va o'zgarishi, o'zbek jamiyatining rivojlanishi, milliy, madaniyat va iqtisodiy o'zgarishlarini ifoda etadi.

Sinxron tahlili:

Ingliz Tili: Oila tushunchasi, ingliz tilida, insonlar orasidagi o'zaro aloqalarning zamon va raqamli paytga muvofiq bog'lanishi sifatida ta'riflanadi. Insonlar, oilalar, va jamiyatlar o'rtasidagi o'zaro hamkorlik va qaram-qarshi aloqalar, kelajakdagi o'zaro intilishlar, tadbirlar va jamiyatni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

O'zbek Tili: Oila tushunchasi, o'zbek tilida ham, insonlar o'rtasidagi o'zaro aloqalarning hamkorligini, bir-biriga qo'llanma olishini va kelajakdagi o'zaro intilishlarni ifodalaydi. Bu tushuncha, oilalar orasidagi munosabat va o'zaro foydalanishlar, jamiyat va davlatni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, uning ahamiyatini zamon va ma'suliyatga asoslab ifodalaydi.

Oila tushunchasining sinxron tahlili, o'zbek tilida, hozirdagi davr bo'yicha oila hayoti va uning tushunchasining joriy yoritilgan holdagi aspektlariga e'tibor qaratadi. Hozirgi kunda o'zbek tili ham, oila tushunchasini o'z ichiga olgan muhim o'zgarishlarni ko'rsatadi. Jamiyatda rivojlanish, texnologiya va madaniyatning o'zgarishi bilan bog'liq, oila tushunchasi ham san'atkorlik va texnologik imkoniyatlar orqali yangilanib borayotgan va o'zaro aloqalarni mustahkamlaydigan, o'zaro hurmat va muhabbat asosida barqaror qolmoqda.

Oila tushunchasi, diaxron va sinxron ravishda, insonlar hayotida o'z vaqtining, tarixning va ijtimoiy shart-sharoitining alohida tushunchasi bo'lib, har bir fuqaro uchun shakllangan doimiy, hamkorlik va o'zaro qo'llanma olish imkoniyatlarini ifodalaydi. Bu tushuncha, insoniy jamiyat va madaniyatning tarixiy o'zgarishlarini, shaxsiy va umumiy hayotdagi o'zgarishlarni va jamiyatni shakllantirishda oila tushunchasining keyingi asoslarni belgilaydi.

Diaxron va sinxron tahlillar ingliz va o'zbek tillarida oila tushunchasining rivojlanish va o'zgarishi bo'yicha holatni aks ettiradi. Ingliz tilidagi sinxron tahlil joriy davrda oila tushunchasining o'zgarayotgan aspektlarini ko'rsatib, jamiyatdagi ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarni ta'kidlaydi. O'zbek tilidagi diaxron tahlil esa oila tushunchasining tarixiy mazmunini va ularning milliy, madaniy, va ijtimoiy rivojlanishlarini belgilaydi. Har ikki tahlil ham, oila tushunchasining o'zgaruvchan, hayotiy, va muhim tushunchalarini o'rganishda yordam beradi.

Gender va jinsiy hayotga bo'lgan munosabatni o'zgartirish orqali oila tushunchasi ham shubha ostiga olindi. Erkak boquvchi va ayol qaramog'iga ega bo'lgan oilasining an'anaviy modeli feministik harakatlar va o'zgaruvchan gender rollari tomonidan e'tirozga uchradi. Xuddi shunday, LGBT huquqlarining kuchayishi oila tuzilishining yangi shakllariga, jumladan, bir jinsli nikohlar va bir jinsli ota-onalarga ega oilalarga olib keldi. Bu o'zgarishlar oila tuzilishi va tarkibiga oid an'anaviy me'yorlarga qarshi chiqdi, oilaning tabiati va maqsadi haqida yangi munozaralarga sabab bo'ldi.

Ushbu o'zgaruvchan ta'riflar va tuzilmalarga qaramay, oila tushunchasi insoniyat jamiyatining kuchli va muhim jihati bo'lib qolmoqda. Oilalar odamlarga o'ziga xoslik va tegishlilik hissi bilan ta'minlaydi va ular inson farovonligi uchun zarur bo'lgan hissiy va ijtimoiy yordamni taklif qiladi. Madaniy qadriyatlar, an'analar va bilimlarning avloddan-avlodga o'tishida oilalar ham muhim rol o'ynaydi.

Bu ijtimoiy-psixologik funktsiyalardan tashqari, oila jamiyatda muhim iqtisodiy rol o'ynaydi. Oilalar mehnat va mahsuldorlik manbasini ta'minlaydi va ular ko'pincha iste'mol va investitsiyalarning asosiy birligi hisoblanadi. Oilalar ham oila ichida, ham butun jamiyatda resurslar va boyliklarni taqsimlashda rol o'ynaydi.

Zamonaviy jamiyatda oilaning ahamiyati keng ko'lamli ijtimoiy siyosat va institutlarda namoyon bo'ladi. Butun dunyo hukumatlari oilaning huquqiy va ijtimoiy institut sifatidagi ahamiyatini aks ettiruvchi nikoh, ajralish, bolalarni vasiylik va farzandlikka olish bilan bog'liq qonun va qoidalarni o'rnatdilar. Bolalarni parvarish qilish uchun subsidiyalar va oilaviy ta'til siyosati kabi ijtimoiy ta'minot dasturlari muhtoj oilalarga yordam va resurslarni taqdim etadi. Diniy va madaniy muassasalar esa oilaviy hayotni o'rab turgan me'yor va qadriyatlarni shakllantirishda o'z rolini o'ynashda davom etmoqda.

Xulosa: Xulosa so'ngida shuni ta'kidlash joizki, oila konsept inson tafakkuri va ongi bilan bog'liq holda kechadi. Negaki konseptsiz dunyoni teran anglash qiyin va insoniyat uchun ayniqsa tadqiqotchilar uchun eng zarur ma'naviy hamda ilmiy ozuqa desak adashmaymiz Ingliz va o'zbek oilaviy an'analari tegishli frazeologik birliklar asosida shakllangan konseptual-tematik maydonlar bir tilda mavzulastirilsa, ikkinchi tilda takrorlanmasligi mumkin.

Ingliz va o'zbek oilaviy an'analari ostida shakllangan bir hil konseptual-tematik maydonlar ichida frazeologik birliklar mazmunidan kelib chiqqan holda turlicha konnotatsiyaga ega bo'ladi.

Ayrim an'analar ingliz va o'zbek frazeologik birliklarida aks etishiga ko'ra farqlanadi. Xususan, "Turmush qurishda shoshilmaslik" konseptual-tematik maydoni sirasiga kiruvchi frazeologik birliklarida ingliz lingvomadaniyatida erkak kishining oila qurishida shoshilmasligi haqida aytilsa, o'zbek lingvomadaniyatida esa, aksincha, yosh qizlarning turmushga chiqishi, turmushga berilishida shoshilmaslik haqida gap boradi.

"Oilaviy an'ana va munosabatlar" tushunchasi ham madaniy, ham lisoniy bilimlarni, tasavvurlar va hayotiy tajribalarni, turmush tarzi, dunyoqarashni o'zida mujassam etgan va har bir halq olamining lisoniy manzarasida namoyon bo'ladi. Ushbu tushuncha bilan bog'liq muammolar, bilimlar, baholar va qadriyatlar til birliklarida o'z aksini topadi. Xususan, frazeologik birliklarda yetarlicha aks etib, muayyan bir millatning ushbu tushuncha yuzasidan ortirilgan boy tajribasi, mentaliteti, oiladagi shaxslararo munosabatlarini ko'rsatadi.

Oilaviy an'ana va munosabatlarning lingvomadaniy xususiyatlarini verifikatsiya qilish maqsadida so'rov anketa va assotsiativ psixolingvistik metodlar turli tizimli tillardagi umumiy va o'ziga xos jihatlarni yaqqol ko'rsata oladi. Bunda respondentning yoshi, jinsi, oilaviy an'ana va munosabatlar masalasida esa oilaviy ahvoli ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Sadullaeva N., Sapaeva D. Analysis of Eponyms in the Terminology of Dermatovenerology //Annals of the Romanian Society for Cell Biology. – 2021. – C. 452-459.
2. Sadullaeva, N., & Bakhtiyorova, M. (2021). Reflection of Onomastic Principles in Naming. Annals of the Romanian Society for Cell Biology, 3001-3007.

3. Sadullaeva N., Burieva U. The Peculiarities of Incomplete Sentences in Modern English //Annals of the Romanian Society for Cell Biology. – 2021. – C. 3008-3020.
4. Sadullaeva S., Arustamyan Y., Sadullaeva N. Shifting the assessment paradigm from knowledge to skills: Implementation of new appraisal procedures in EFL classes in Uzbekistan //International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering. – 2019. – T. 9. – №. 1. – C. 4943-4952.
5. Arustamyan, Y., Siddikova, Y., Sadullaeva, N., Solieva, M., & Khasanova, N. (2020). Assessment of Educational Process and its Organization. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(S1), 573-578.
6. Nilufar S., Elvira A. GENDER SPECIFICITY OF PEDAGOGICAL DISCOURSE //INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCES WITH HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS. – 2023. – T. 3. – №. 08.05. – C. 187-190.
7. Gulnoza K., Sadullaeva N. LINGUISTIC FEATURES OF GLUTTONIC DISCOURSE.
8. Solovova E.N. Chet tillarni o'qitish metodikasi. Ma'ruzalarning asosiy kursi.- M.: Ta'lim, 2002 - 238 b.
9. Saxarova I.I. Chet tilini o'qitish metodikasi. O'quvchi.- M.: Ta'lim, 1999 - 203 b.
10. Jalolov J.. Chet til o'qitish metodikasi.-T.: O'qituvchi, 2012.-59-60 b.
11. Crandall J.J. Cooperative language learning and affective factors. – Cambridge, UK: Cambridge University Press. 1999. – P. 226-245
12. 5. Ellis R. The place of grammar instruction in the second/foreign language curriculum. In E. Hinkel & S. Fotos (Eds.) New perspectives on grammar teaching in second language classrooms. – Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum. 2002. – P. 17-34.
13. Djafarova, Dildora, Yaxshiboyeva Nodira, and Abdullayeva Zulfiya. "Socio-Cultural Memory and Its Reflection In French Phraseology." Journal of Positive School Psychology (2022): 2883-2889.
14. Yaxshiboyeva, Nodira. "Reconstruction of coloristic expressions in erkin azam's" noise" and" pakana's love"." Конференции. 2021.
15. Ilhomovna, Djafarova Dildora, and Bobokalonov Odilshoh Ostonovich. "Interaction of Language Games in the Articulation of “Historical Memory” Within French and Uzbek Phraseology." American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769) 2.1 (2024): 348-354.
16. Ilhomovna, Djafarova Dildora, Bobokalonov Odilshoh Ostonovich, and J. A. Yakubov. "Archaic Phraseological Units as Windows into “Historical Memory” in French and Uzbek Linguistic Traditions." American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157) 2.1 (2024): 163-169.
17. Ilhomovna, Djafarova Dildora, Bobokalonov Odilshoh Ostonovich, and Yaxshiboyeva Nodira Ergashovna. "Contemporary Usage of Archaic Phraseological Units Expressing “Historical Memory” In Uzbek and French Languages." American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769) 2.2 (2024): 371-377.
18. Ilhomovna, Djafarova Dildora. "Phraseological Units Expressing" Memory"/" Mémoire" in Linguistics and their Analysis through Texts." Best Journal of Innovation in Science, Research and Development 2.11 (2023): 490-492.
19. Яхшибоева, Нодира. "Таржима жараёнида маданиятлараро мулоқотнинг социолингвистик хусусиятлари." Академические исследования в современной науке 2.17 (2023): 165-169.

20. Иногамова, Ф. М., and Н. Э. Яхшибоева. "Фразеологик маънонинг конвенциаллиги." Academic research in educational sciences 3.5 (2022): 1176-1182.
21. Яхшибоева, Н. (2023). Туристический дискурс как один из особых видов институционального дискурса. International Bulletin of Applied Science and Technology, 3(6), 879-884.
22. Яхшибоева, Нодира. "The role of tourism terminology in french." O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI, 2023,[1/4] (2023).
23. Askaldov, S.A. Концепт и слово/Русская словесность От теории словесности к структуре текста Аннотология -М: Академия. 1997-С. 267-280.
24. Gile, D. Basic concepts and models for translator and interpreter training / D. Gile. – Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1995.
25. Miller G.A. Images and models, similes and metaphors // Metaphor and Thought. - Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
26. Safarov. Sh. Kognitiv tilshunoslik. "Sangzor" nashriyoti. Jizzax -2006. 21-b
27. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Семья>
28. https://en.wikipedia.org/wiki/Family_traditions
29. https://www.powerthesaurus.org/set_the_date/synonyms
30. <https://www.etymonline.com/word/marriage>